

Vastaanottaja: Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta StV@eduskunta.fi

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisestä asumistuesta ja eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien muuttamisesta (HE 126/2024 vp)

Kirjallinen asiantuntijalausunto

FDUV kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa saamastaan mahdollisuudesta kirjallisen asiantuntijalausunnon antamiseen.

FDUV on valtakunnallinen etujärjestö, joka työskentelee ruotsinkielisten älyllisesti tai muulla tavoin kehitysvammaisten henkilöiden ja heidän läheistensä puolesta. Liittoon kuuluu 10 paikallisyhdistystä ja valtakunnallinen kehitysvammaisten henkilöiden yhdistys nimeltä Steg för Steg (nimi tarkoittaa suomeksi askel askeleelta). FDUV:lla on noin 2 900 jäsentä, mutta se palvelee lähes 5 000 henkilöä eri puolilla Suomen ruotsinkielistä aluetta.

Kehitysvammaiset henkilöt ja heidän perheensä ovat haavoittuvainen ryhmä.

Kehitysvammaisilla henkilöillä on yleensä pienet tulot koko elämänsä ajan. Kehitysvammaiset henkilöt saavat perustulonaan usein Kelan myöntämää työkyvyttömyyseläkettä. Arviolta vain kolmella prosentilla kehitysvammaisista henkilöistä on palkkatyö. Kehitysvammaiset henkilöt ovat usein koko elämänsä ajan riippuvaisia yhteiskunnan tuesta toimeentulonsa turvaamiseksi. Monelle eläke ja muut tuet riittävät juuri ja juuri laskujen, vuokran ja lääkkeiden maksamiseen.

Samaan aikaan kehitysvammaisilla henkilöillä on vain pienet mahdollisuudet vaikuttaa siihen, missä asunnossa he asuvat. Heidät ohjataan yleensä ryhmäasuntoihin, joissa vuokran taso on usein korkeampi kuin saman alueen käypä vuokra. Vuokran lisäksi myös ylläpidosta ja ateriapalvelusta voidaan periä maksu, jos se ei kuulu asumisen tukeen. Ateriapalvelusta perittävään maksuun voidaan sisällyttää raaka-ainekustannuksia sekä ruuan säilytyksestä ja valmistuksesta aiheutuvia kustannuksia, mutta myös vedestä, energiasta, huollosta, kuljetuksesta ja työvoimasta aiheutuvia kustannuksia, jos asiakkaan palveluun ei kuulu saada tukea ruuanlaittoon. Näitä kustannuksia ei oteta huomioon asumistukea laskettaessa.

Asumistuki turvaa kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuuden asua omassa kodissa ja elää itsenäistä elämää (KEHAS-ohjelman loppuraportti, STM:n raportteja ja muistioita 2016:17). Vuokra-asuntojen valintamahdollisuudet ovat kuitenkin rajatut, koska hyvinvointialueiden tarjoamat tuen muodot on usein yhdistetty lähiseudulla sijaitsevaan

asumisyksikköön.

Perheet, joissa on kehitysvammaisia lapsia ja nuoria, ovat monin tavoin haavoittuvaisessa asemassa. Avioerot ovat yleisempiä perheissä, joissa on vammaisia lapsia, ja moni vanhempi on yksinhuoltaja. Riski sisaruksille aiheutuviin mielenterveysongelmiin on suurempi perheissä, joissa on kehitysvammainen lapsi. Monissa perheissä toinen tai molemmat vanhemmista eivät voi tehdä ansiotyötä, koska heidän on huolehdittava vammaisista lapsistaan ja nuoristaan. Osa saa omaishoidon tukea, mutta eivät kaikki. Viimeisen vuoden aikana omaishoidon tuki on lisäksi laskenut tai tippunut kokonaan pois usealta perheeltä. Näiden perheiden taloudellinen tilanne on tämän johdosta hyvin haavoittuvainen, ja asumistuki on tärkeä osa tuen kokonaisuutta.

Seuraukset kehitysvammaisille henkilöille ja heidän perheilleen

Älyllisesti tai muilla tavoin kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat vammaisuutensa vuoksi jatkuvuutta ja tukea asumiseen. Sellaisten asuntojen tarjonta, jotka olisivat sopivia ja joihin voisi saada tukea, on rajattua. Osassa alueista vallitsee asukaspaikkapula. Ei ole kohtuullista edellyttää, että kehitysvammaisten henkilöiden ja autismläisten oireiden omaavien henkilöiden tulisi muuttaa pienempiin ja edullisempiin asuntoihin, kun he eivät itse pysty valitsemaan sitä, mihin asuntoon hyvinvointialueelta tuleva tuki kohdistuu.

Enimmäisasumismenojen osalta FDUV haluaa tuoda esiin sen tärkeyden, että lakiehdotus ottaa erityisesti huomioon asumisyksiköissä asuvat vammaiset henkilöt. Monet maksavat asumisestaan enemmän kuin muut vuokralla asuvat, koska asumisyksiköiden vuokrat ovat usein korkeita, koska niissä asuvat maksavat myös ylläpidosta ja koska henkilö ei voi itse valita, missä asuu. Näille henkilöille asumistuen muutoksilla voi olla suuri merkitys.

Liitto on huolissaan myös siitä, miten yleisen asumistuen leikkaukset iskevät lapsiperheisiin. Tätä käsitellään lakiehdotuksen vaikutusten arvioinnissa. Lakiehdotuksen mukaan varallisuusharkinnan kiristämällä on vaikutusta noin 1 200 talouteen, jossa on alle 10-vuotias lapsi. Kuntaryhmämuutokset vaikuttavat noin kahteen kolmasosaan kyseisten kuntien yksinhuoltajaperheistä. Ehdotuksen mukaan asumistuki laskee yksinhuoltajaruokakunnissa noin 34 euroa kuukaudessa. Koska yksinhuoltajuus on yleisempää perheissä, joissa on vammaisia lapsia, on todennäköistä, että asumistuen alentaminen huonontaa myös kehitysvammaisten lasten tilannetta. Alhaisemman asumistuen takia perheet saattavat joutua muuttamaan pienempään ja ahtaampaan asuntoon. Se puolestaan voi tarkoittaa, että lasten on vaihdettava koulua, sopeuduttava uuteen ympäristöön ja luovuttava ystävyyssuhteistaan. FDUV painottaa, että tämä olisi erityisen kuormittavaa perheille, joissa on kehitysvammaisia lapsia, joille arjen jatkuvuus on erityisen tärkeää.

Lisäksi Suomi ei ole onnistunut vähentämään kehitysvammaisten lasten laitoshoidtoa (KEHAS-ohjelman loppuraportti, STM:n raportteja ja muistioita 2016:17). Viime vuosien kehitys osoittaa suunnan olevan päinvastainen. Lapsille suunnitellaan useampia yksiköitä. Kehitysvammaisilla lapsilla on oikeus perhe-elämään eikä heidän tulisi joutua asumaan laitoksessa. Siksi näiden lapsiperheiden taloudellista tilannetta ei tulisi huonontaa.

Seurausta aiheutuu myös perheille, joissa aikuinen kehitysvammainen henkilö asuu yhdessä vanhempansa kanssa tämän asunnossa, johon vanhempi saa asumistukea. Jos vanhemman asumistuki laskee, on todennäköistä, että yhdessä asuminen ei voi jatkua perheen huonontuneen taloudellisen tilanteen vuoksi. Hyvinvointialueiden tulisi siksi

nopeassa tahdissa valmistella kehitysvammaisille henkilöille tukiasuntoja (sopiva, kohtuuvuokrainen vuokra-asunto, johon hyvinvointialue voi järjestää tukikäyntejä).

Muutosten tarkoituksena on kohdentaa tuki sitä eniten tarvitseville ja vähävaraisimmille tuensaaajille ja eläkkeensaajille. Jos asumistuen leikkaukset ovat välttämättömiä, on linjaus tuen kohdentamisesta sitä eniten tarvitseville henkilöille parempi. Kun asumistukeen tehdään muutoksia, on kuitenkin tärkeää huomioida leikkausten yhteisvaikutusten arviointi, jotta voitaisiin turvata se, että ne eivät koskisi kehitysvammaisia henkilöitä kohtuuttoman paljon. Koska he ovat riippuvaisia useista sosiaalityista ja koska nyt tehdään useampia leikkauksia samanaikaisesti, kokonaisvaikutukset voivat heikentää taloudellista tilannetta merkittävästi.

Lopuksi: sosiaalihuollon heikentämistä koskevat monet vireillä olevat lakiehdotukset heikentävät ruotsinkielisten kehitysvammaisten henkilöiden tilannetta.

FDUV on huolissaan siitä, että nopealla aikataululla tehdään useita suuria leikkauksia ja sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteellisia muutoksia, joilla on suuri vaikutus ruotsinkielisiin kehitysvammaisiin henkilöihin.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi 23.9.2024 sosiaaliturvan muutoksista aiheutuvien seurausten yhteisvaikutusten arvioinnin. Siitä käy ilmi, että leikkaukset eivät ole ongelmattomia perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Muistion mukaan sosiaaliturvan leikkauksilla on suurempi vaikutus vammaisten henkilöiden toimeentuloon muuhun väestöön verrattuna. Arvio on, että vammaistukea ja työkyvyttömyyseläkettä saavien henkilöiden tulot tulevat laskemaan sosiaaliturvan leikkausten seurauksena.

FDUV painottaa, että vammaiset henkilöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja että ei ole oikeudenmukaista, että monet leikkaukset koskevat heitä, joilla on heikoimmat edellytykset toimeentulonsa turvaamiseksi. FDUV vetoaa siksi sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, että se ottaisi asian jatkokäsittelyssä huomioon yhteisvaikutusten arvioinnin.

Asumistuen leikkausten lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunta käsittelee myös vammaispalvelulain soveltamisalan muutoksia. FDUV:n pelkona on, että vammaispalvelulain subjektiivisten oikeuksien saatavuus kehitysvammaisille henkilöille heikkenee, jos soveltamisalan ehdotetut muutokset etenevät muuttumattomina. Muutokset voivat johtaa siihen, että vammaisia henkilöitä entistä aikaisemmin ohjataan yleislainsäädännön mukaisiin, harkinnanvaraisiin ja määrärahasidonnaisiin palveluihin.

Hyvinvointialueiden kireä talous heikentää tilannetta entisestään. Lisäksi hallitus suunnittelee leikkauksia sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoitukseen. Nämä järjestöt ovat avainasemassa ennaltaehkäisevässä työssä ja niiden tuella haavoittuvaisessa asemassa olevat ryhmät voivat saada äänensä kuuluviin. Tätä tarvitaan näinä aikoina, kun leikkaukset osuvat juuri näihin ryhmiin. FDUV toivoo, että eduskunta harkitsee huolellisesti, mitkä sosiaaliturvan leikkaukset ovat välttämättömiä ja että älyllisesti tai muulla tavoin kehitysvammaisille henkilöille ja heidän perheilleen taataan oikeus kohtuulliseen asumistasoon.

Helsingissä 14.11.2024

Annette Tallberg-Hahtela
Toiminnanjohtaja
040 848 93 00
annette.tallberg-hahtela@fduv.fi

Vanessa Westerlund
Vaikuttamistyön asiantuntija
040 674 72 47
vanessa.westerlund@fduv.fi

Till: Riksdagens social- och hälsovårdsutskott StV@eduskunta.fi
Ärende: Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om allmänt bostadsbidrag och lagen om bostadsbidrag för pensions-tagare (126/2024)

Skriftligt sakkunnigyttande

FDUV tackar social- och hälsovårdsutskottet för möjligheten att lämna ett skriftligt sakkunnigyttande.

FDUV är en riksomfattande intresseorganisation för svenskspråkiga personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning och deras närstående. Förbundet representerar tio lokalföreningar samt riksföreningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning Steg för Steg. FDUV har ca 2900 medlemmar, men betjänar närmare 5000 personer runt om i Svenskfinland.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras familjer är en utsatt grupp

Personer med intellektuell funktionsnedsättning har i regel små inkomster under hela sitt liv. Som grundläggande inkomst får personer med intellektuell funktionsnedsättning vanligtvis sjukpension som beviljas av FPA. Uppskattningsvis har endast tre procent av personer med intellektuell funktionsnedsättning ett arbete med lön. Personer med intellektuell funktionsnedsättning är därmed ofta beroende av samhällets stöd under hela sitt liv för att trygga sin utkomst. För många räcker pension och övriga bidrag nätt och jämnt till att betala räkningar, hyra och behövliga mediciner.

Samtidigt har personer med intellektuell funktionsnedsättning små möjligheter att påverka i vilken bostad de ska bo i. De hänvisas i hög grad till gruppboendestäder, i vilken hyresnivån ofta är högre än gängse hyra i samma område. Utöver hyra kan även avgift för uppehälle och måltidsservice uppbäras om det inte ingår i boendestödet. Avgifter för måltidsservice kan inbegripa kostnader för råvaror, förvaring och tillredning av maten, men även kostnader för vatten, energi, underhåll, transport och arbetskraft om det inte ingår i klientens service att få stöd för matlagningen. Dessa kostnader beaktas inte i uträkningen av bostadsbidrag.

Bostadsbidraget tryggar möjligheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning att bo i ett eget hem och leva ett självständigt liv (KEHAS-ohjelman loppuraportti, STM:n raportteja ja muistioita 2016:17). Möjligheterna att välja mellan hyresbostäder är emellertid begränsade, eftersom de stödformer välfärdsområdena erbjuder ofta är kopplat till en boendeenhet som ligger i närheten.

FDUV

Nordenskiöldsgatan 18 A, FI-00250 Helsingfors
09 434 23 60 | fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60, FI-65100 Vasa
06 319 56 52 | fduv.vasa@fduv.fi

Familjer med barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning är utsatta på många sätt. Skilsmässor är vanligare i familjer som har barn med funktionsnedsättningar; många föräldrar är ensamstående. Risken för att syskon drabbas av psykisk ohälsa är högre i familjer där det finns barn med intellektuell funktionsnedsättning. I flera familjer kan föräldern eller föräldrarna inte förvärvsarbeta på grund av att de är tvungna att ta hand om sina barn och unga med funktionsnedsättningar. En del får närståendevårdsstöd, men inte alla. Under det senaste året har dessutom närståendevårdsstödet sjunkit eller helt fallit bort i flera familjer. Dessa familjers ekonomiska situation är därmed väldigt sårbar och bostadsbidraget utgör en viktig del av stödhelheten.

Konsekvenserna för personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras familjer

Personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning behöver på grund av sin funktionsnedsättning kontinuitet och stöd i boendet. Utbudet av lämpliga bostäder till vilken de kan få stöd är begränsade. I en del regioner råder det brist på boendeplatser. Det är inte skäligt att förutsätta att personer med intellektuell funktionsnedsättning och personer inom autismspektrumet ska flytta till mindre och förmånligare bostäder, då de inte själva kan välja till vilken bostad stödet från välfärdsområdet kommer.

Gällande de maximala boendeutgifterna vill FDUV lyfta fram vikten av att lagförslaget särskilt beaktar de personer med funktionsnedsättning som bor på en boendeenhet. Många betalar mer för sitt boende än andra som bor på hyra, eftersom hyrorna på boendeenheterna ofta är höga, de även betalar för uppehälle och för att personen inte själv kan välja var hen ska bo. För dessa personer kan ändringarna i bostadsbidraget ha stor betydelse.

Förbundet oroar sig även för hur nedskärningarna i det allmänna bostadsbidraget drabbar barnfamiljer, vilket även behandlas i lagförslagets konsekvensbedömning. Enligt lagförslaget påverkas ca 1200 hushåll där det finns ett barn under tio år av att förmögenhetsprövningen skärps. Ändringarna i kommungrupperna påverkar cirka två tredjedelar av ensamförsörjarfamiljerna i kommunerna i fråga. Enligt förslaget sjunker bostadsbidraget i ensamförsörjarkhushåll med ca 34 euro i månaden. Eftersom ensamstående hushåll är vanligare bland familjer med barn med funktionsnedsättning är det sannolikt att sänkningen av bostadsbidraget på detta sätt även försämrar situationen för barn med funktionsnedsättning. På grund av lägre bostadsbidrag kan familjerna bli tvungna att flytta till mindre och trångare boende. Det här kan innebära att barn måste byta skola, anpassa sig till en ny miljö och dessutom förlorar sina vänskapsrelationer. FDUV betonar att det här skulle vara särskilt belastande för familjer som har barn med intellektuell funktionsnedsättning, för vilka kontinuitet i vardagen är särskilt viktig.

Finland har därtill inte lyckats minska institutionsvården för barn med intellektuell funktionsnedsättning (KEHAS-ohjelman loppuraportti, STM:n raportteja ja muistioita 2016:17). De senaste årens utveckling visar att vi går i motsatt riktning; fler enheter för barn planeras. Barn med intellektuell funktionsnedsättning har rätt till familjeliv och ska inte behöva bo på institution. Dessa barnfamiljers ekonomiska situation bör därför inte försämras.

En ytterligare konsekvens handlar om familjer där en vuxen person med intellektuell funktionsnedsättning bor tillsammans med sin förälder i dennes bostad, för vilken för-

äldern får bostadsbidrag. Om bostadsbidraget för föräldern sjunker är det sannolikt att samboende inte kan fortsätta på grund av familjens försämrade ekonomi. Velfärdsområdena bör därför i snabb takt förbereda stödbostäder (lämplig hyresbostad med skälig hyra till vilken velfärdsområdet kan ordna stödbesök) för personen med intellektuell funktionsnedsättning.

Syftet med ändringarna är att rikta stödet till de stödmottagare samt pensionstagare som behöver stödet mest och har det sämst ställt. Om nedskärningar i bostadsbidragen är nödvändiga är linjedragningen om att bidraget ska riktas till de personer som behöver det mest att föredra. När det görs ändringar i bostadsbidraget är det ändå viktigt att beakta den sammantagna konsekvensbedömningen av nedskärningarna för att säkerställa att personer med intellektuell funktionsnedsättning inte drabbas oskäligt hårt. Eftersom de är beroende av flera sociala bidrag och det nu görs flera nedskärningar samtidigt kan de sammantagna effekterna innebära en kraftig försämring av den ekonomiska situationen.

Avslutning: många pågående lagförslag om försämringar i socialvården leder till försämrad situation för svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättning

FDUV oroar sig för att det med snabb tidtabell görs flera stora nedskärningar och strukturella ändringar i social- och hälsovården som har stor inverkan på svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Den 23.9.2024 publicerades social- och hälsovårdsministeriets bedömning av de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i den sociala tryggheten. Ur den framgår att nedskärningarna inte är oproblematiska med tanke på de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Enligt promemorian har nedskärningarna i den sociala tryggheten större inverkan på utkomsten för personer med funktionsnedsättning än den övriga befolkningen. Bedömningen är att inkomsterna för mottagarna av handikappbidrag och invalidpension kommer att minska som en följd av nedskärningarna i den sociala tryggheten.

FDUV betonar att personer med funktionsnedsättning är i en särskilt sårbar ställning och att det inte är rättvist att flera av nedskärningarna drabbar dem som har sämst förutsättningar att trygga sin utkomst. FDUV vädjar därför att social- och hälsovårdsutskottet beaktar den sammantagna konsekvensbedömningen i den fortsatta behandlingen.

Utöver nedskärningar i bostadsbidraget behandlar social- och hälsovårdsutskottet även ändringar i funktionshinderlagens tillämpningsområde. FDUV:s farhåga är att tillgången till de subjektiva rättigheterna i funktionshinderlagen kommer att försämras för personer med intellektuell funktionsnedsättning om de föreslagna ändringarna i tillämpningsområdet fortskrider i oförändrad form. Ändringarna kan leda till att personer med funktionsnedsättning i högre grad än tidigare hänvisas till den allmänna lagstiftningens behovsprövade och anslagsbundna tjänster.

Läget förvärras ytterligare av velfärdsområdenas ansträngda ekonomi. Dessutom planerar regeringen nedskärningar i social- och hälsovårdsorganisationernas finansiering. Dessa organisationer spelar en central roll i det förebyggande arbetet och stöder utsatta grupper att få sin röst hörd, vilket behövs i tider när nedskärningar drabbar just dessa grupper. FDUV hoppas därmed att riksdagen noga överväger vilka nedskärningar i den

sociala tryggheten som är nödvändiga och att rätten till en skälig levnadsnivå tryggas för personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning samt deras familjer.

Helsingfors den 14.11.2024

Annette Tallberg-Hahtela
Verksamhetsledare
040 848 93 00
annette.tallberg-hahtela@fduv.fi

Vanessa Westerlund
Sakkunnig inom påverkansarbete
040 674 72 47
vanessa.westerlund@fduv.fi